

PAGINA 2

'Bijgeloof bestaat eigenlijk niet'

PAGINA 3

'Elk mens is als een eiland'

PAGINA 5

'Bier in grote flessen om ruimhartig te delen'

VERDER: Gekke dingen doen met orgels ■ Gulden Klinker in Laak ■ Winterkamperen voor bikkels ■ Zingend ziekte verwerken ■ De koopman wint van de dominee

Afsluiting winterlezingen 'In alles de liefde'

'Een viering is als een draaimolen'

Het is een oefening in duizeligheid, overgave en wildheid, aldus Johan Goud tijdens zijn vierde en laatste winterlezing in de remonstrantse kerk. Om avonden over liefde, denken en dichten stond op 6 december het kernwoord 'vieren' centraal.

Johan Goud is emeritus hoogleraar 'religie en zinging in literatuur en kunst', en emeritus remonstrants predikant. De draaimolen is

een van de talloze beelden die hij oproept in zijn boek over zijn persoonlijke geloofstocht, dat komend voorjaar verschijnt.

Een aantal hoofdstukken daaruit gebruikte hij als basis voor een serie lezingen met de overkoepelende titel 'In alles de liefde', afgelopen najaar in de remonstrantse kerk. In de aankondiging van de serie staat dat 'liefde' in het christelijk geloof een kernwoord is. Zo bezingt Paulus de liefde in I Korinthe 13. 'Wat daarin opvalt,

is het niet-spectaculaire van wat hij liefde noemt. Ze beschrijft de menselijke maat, die juist in kleine verhoudingen floreert.'

Fascinerend én griezelig

Het kernwoord van de laatste bijeenkomst was 'vieren'. Dat je een viering kunt vergelijken met een draaimolen licht Goud als volgt toe: 'Het is wonderlijk hoe fascinerend en aantrekkelijk – ook wel griezelig en vreeswekkend – zo'n molen blijft. Kinderen,

menige oudere ook, kunnen niet anders dan erop springen en meedraaien. Het is een oefening in duizeligheid, overgave, wildheid, maar die binnen de perken van de molen wordt gehouden. Precies dat, de combinatie van wildheid en overgave enerzijds, vormvastheid en controle anderzijds, lijkt op wat in de eredienst gebeurt.'

In die eredienst geniet Goud van muziek en van meeslepende verhalen, en van het samen met anderen bidden, zingen en stil zijn. 'Want vieren doe je samen met anderen. De liturgische activiteit doet een beroep op mensen van vlees en bloed. Liturgie houdt in: het lichamenlijk in beweging komen en samen zijn, zingen en stil worden, bidden en denken, brood eten en wijn drinken, door beelden en muziek worden aangeraakt. Voorop staat de oprechte betrokkenheid van alle aanwezigen, voorganger en gemeente samen. Die toewijding brengt een eredienst buiten de sfeer van de magie. We ervaren God niet als een voorwerp van kennis of rituele manipulatie, maar hopen op de ontmoeting die ons optilt en verlicht.'

Ontsnappen

Wat betreft Goud klinkt in zo'n dienst vooral dichterlijke taal. Die taal verwijst naar wat essentieel voor ons is, maar tegelijk blijft dat essentiële ons ontsnappen. Dichterlijke taal verwoordt een elementair verlangen, een verwondering en een oervertrouwen. Dichters gebruiken symbolen en metaforen, waardoor alledaagse woorden

en gebeurtenissen een nieuwe en verrassende betekenis krijgen. 'Een betekenis die de eredienstvierders uitdaagt om in zichzelf een nieuw ik te ontwikkelen, een verlangend, verwonderd en vertrouwend ik.'

Tijdens zijn lezing strooit Goud kwispelig met citaten, teksten en beelden, die

'Een ontmoeting die optilt en verlicht'

op hun beurt zijn inzichten verhelderen door hun alledaagsheid. Ook mensen uit het publiek delen hun beelden. Aan het eind vraagt iemand hoe het thema 'vieren' zich verhoudt tot het overkoepelende thema van de liefde. Goud: 'Ik heb het woord niet letterlijk gebruikt, maar terwijl ik over de eredienst sprak, zat het wel steeds in m'n achterhoofd.' Een toehoorder vult aan: 'In de liturgie gaat het om het openbaren van de liefde.' Na afloop, tijdens een gezellig glaasje, brengt een vrouw dat eerdergenoemde niet-spectaculaire van de liefde onder woorden: 'In een relatie zeg je ook niet voortdurend: oh wat hou ik van jou. Die liefde is er gewoon. Net als in een viering.'

MARGOT C. BERENDS

JOHAN GOUD, EEN BRIEF DIE NIET MEER DICHT KAN. GESPREK MET MIJN ONGELOVIGE ALTER EGO. UITGEVERIJ BOEKENCENTRUM.

Nieuwjaarswens

Laten we elkaar bemoedigen en het beste wensen. Meer dan anders hebben we dat nodig. De oorlog in Oekraïne is een onvoorstelbare tragedie. Voor de mensen daar en voor iedereen die voor het geweld is uitgeweken. Wij steunen de Oekraïners en blijven hen zo goed mogelijk opvangen. Tegelijkertijd voelen we ons onmachtig en ongerust over het verdere verloop van de oorlog. Ook waar het de gevolgen voor onszelf betreft.

Gas, stroom en boodschappen worden steeds duurder. Een groeiend deel van de inwoners van Den Haag knoopt de eindjes met moeite aan elkaar. De regering ontziet 'vooral' de laagste inkomens. De gemeente staat de mensen bij met advies over geldzaken en energiebesparing. In de wijken en buurten wijzen we bewoners de weg naar regelingen of instanties die kunnen helpen. Toch zullen we er deze winter als Hagenaars en Hagenezen in de eerste plaats voor elkaar zijn. Binnen de verschillende gemeenschappen die Den Haag rijk is, maar ook daar bovenuit. Veel mensen putten de kracht daarvoor uit hun onderlinge verbondenheid en geloof. Ik vertrouw erop dat we niemand in de kou laten staan. Dat we samen op weg gaan naar de lente met goed nieuws voor de toekomst.

De beste wensen voor het nieuwe jaar,

JAN VAN ZANEN,
BURGEMEESTER VAN DEN HAAG

Alles moet anders

In haar essay *Alles moet anders! Bevrijdingstheologie voor witte Nederlanders* stelt Janneke Stegeman dat een traditie om bevrijding te brengen steeds van zichzelf moet worden bevrijd. Ze sprak tijdens haar jaar als Theoloog des vaderlands over de noodzaak van verzet tegen racisme en ander onrecht. Voor Stegeman is spreken over liefde en verzet ook theologie, ook al worden de woorden God, genade of kerk daar niet meteen bij gebruikt. Bijeenkomst onder leiding van Anja Schaafsma.

Wo. 25. 14 U. HOUTRUSTKERK, BEEKLAAN 535. VRIJWILLIGE BIJDRAGE VOOR KOFFIE EN THEE. INFO: ANJA SCHAAFSMA, 06-2412567.

Sociale tafel

Schuif gezellig aan bij De Sociale Tafel, een sociaal restaurant, voor een gezonde, lekkere en betaalbare maaltijd. Er is altijd keuze uit vlees of vega en alle maaltijden zijn halal. Er wordt gekookt door professionele koks van Eetcafé Einderloos Lekker.

ELKE WO. 12 U. THEATER DE VAILLANT, HOBEMASTRAAT 12. RESERVEREN VIA 070-4452800 OF DESOCIALETAFEL@DEVAILLANT.NL. KOSTEN € 2,50 - € 3,50.

GERAAKT

'Zingen is mijn manier om de dingen te verwerken'

In de rubriek *Geraakt* vragen we lezers naar een personage, tekst of verhaal uit de Bijbel dat hen raakt of bijzonder aanspreekt. Cathia Alkema zingt elke zondag in de kerk en wordt het meest geraakt door muziek.

Tegenover mij zit een jonge vrouw van 30 jaar die mij met heldere ogen aankijkt. We zitten in de Emmauskerk aan de Leyweg in Morgenstond, een indrukwekkende katholieke kerk met geweldig mooie glas-in-loodramen, zo laat ze mij na ons gesprek zien. Sinds 1 mei werkt zij met veel plezier 36 uur per week op het secretariaat van de parochie De Vier Evangelisten, waarvan de Emmauskerk onderdeel uitmaakt. In Leiden heeft Cathia Alkema Engelse taal en cultuur gestudeerd. Omdat de universiteit een samenwerking had met het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, kreeg zij als onderdeel van de studie daar ook een paar jaar les. Nog steeds heeft ze als sopraan wekelijks zanglessen.

En elke vrijdag repeteert ze met André Vis, de dirigent die al zeventien jaar voor de parochie werkt en met wie ze inmiddels ook een vriendschap heeft opgebouwd.

Volmaakt moment

Alkema begon al vroeg met zingen: 'Als vijfjarig kind ben ik op het kerkkoor gegaan. Nu zing ik elke zondag in een van de kerken van onze parochie, het meest in de kerk van Maria van Eik en Duinen in Loosduinen. Bij de vraag waardoor ik geraakt word, is het eerste dat bij mij opkomt dan

'Zingend voelen dat alles is zoals het moet zijn'

ook muziek. Maar na enig zoeken en nadenken kwam ik ook uit bij een tekst uit Johannes 14: 15 - 17, waarin Jezus zegt: "Als je mij liefhebt, zul je mijn geboden ook uitvoeren. Op mijn verzoek zal mijn vader jullie een ander zenden, iemand die jullie bijstaat en altijd bij je blijft: de Geest van de waarheid. De wereld kan hem niet ontvangen, omdat ze hem niet ziet of kent. Maar jullie kennen hem, want hij woont

COLLAGE: JOLLY VAN DER VELDEN

bij jullie en zal altijd in jullie zijn." Deze tekst is voor mij troostrijk en geeft mij het besef dat ik het niet allemaal alleen hoeft te doen. De zestien-eeuwse Engelse componist Thomas Tallis heeft de tekst op muziek gezet en dat stuk heb ik ook enkele keren met de cantorij De Vier Evangelisten gezongen. Dat waren bijzondere momenten voor mij. Ik heb dan het gevoel dat alles is zoals het hoort te zijn. Ik zing

voor God en dat is het mooiste dat er is. Als de muziek past in de liturgie dan is dat een volmaakt moment. Alles valt op z'n plek, alles klopt.'

Stilstaan

Dat Alkema troost goed kan gebruiken wordt duidelijk als ze vertelt over de ziektes waarmee ze kampt. 'In augustus 2020 werd ik ziek. Ik merkte dat ik tijdens het zingen vaker adem moest halen en dat

ik snel moe was. Het bleek een dubbele longembolie te zijn. Zingen was een tijdlang het enige dat ik nog kon. Behalve deze ziekte heb ik sinds mijn zesde jaar ook diabetes type 1. Ook heb ik Pfeiffer gehad, waardoor mijn leven een half jaar op pauze stond. Die ziekteperiodes waren moeilijk. Ik had het gevoel dat iedereen verderging met zijn leven, maar dat ik zelf stil bleef staan. Dat ik wel kon zingen

was voor mij een manier om de dingen te verwerken. Ik kan niet zeggen dat ik het allemaal heb geaccepteerd, maar ik voel me wel gedragen. Mensen zeggen wel eens dat ze het knap vinden dat ik er zo positief onder blijf, maar ik heb ook echt wel eens een inzinking, ben ook wel eens boos. Maar dan denk ik: het is zoals het is, en dan ga ik gewoon weer verder.'

GREET KAPPERS

Luister hier naar 'If ye love me' van Thomas Tallis.

Opgroeien in de smeltkroes van Paramaribo

'Bijgeloof bestaat eigenlijk niet'

'Alle geloven zijn gelijkwaardig, de culturen maken het verschil.' Aan het woord is Robby Choenni, diaken in de Christus Triumfatorkerk. Afgelopen najaar verscheen zijn tweede boek.

Robby Choenni werd geboren in een hindoe-staanse familie en woonde tot zijn veertiende in Suriname, dat toen nog een Nederlandse kolonie was. Over zijn jeugd in Paramaribo schreef hij het boek *Paramaribo* en onlangs verscheen zijn tweede boek, *Opgroeien tussen geloof en bijgeloof*. Choenni schetst daarin een levendig beeld van de verschillende culturen, religies en gebruiken in de gemeenschap waarin hij opgroeide.

'Paramaribo is een smeltkroes, en dat gold ook voor de volksbuurt waar ik opgroeide', legt hij uit. 'Doordat je samen opgroeit krijg je, naast je eigen cultuur, ook veel mee van andere geloven en gebruiken. Dat betekent dat je van elkaar ook dingen overneemt.' Bij ziekte raadpleegt een moslim bijvoorbeeld een sjamaan, of hindoe-ouders laten een ziekelijk kind christelijk dopen in de hoop zo hun kind te redden. 'Paramaribo is daarin wel uniek. Op het platteland van Suriname is het anders, daar zijn mensen behoudender en bewaren zij meer hun eigen cultuur.'

Respect voor een ander

Wat is geloof voor Choenni, en wat is bijgeloof? 'Ik groeide op te midden van een diversiteit aan normen en waarden, het is een kwestie van perspectief. Bijgeloof bestaat eigenlijk niet. Wat voor de een geloof is, kan voor de ander bijgeloof zijn. Het is wat je richting geeft – of je nu moslim bent, boeddhist, hindoe of christen. Alle geloven zijn gelijkwaardig, de culturen maken het verschil. In Paramaribo respecteerden we elkaars geloofsovertuiging. De tegenstelling hindoe-moslim speelt bijvoorbeeld wel in India, maar niet in Suriname. Daar is nog nooit een kerk, moskee of tempel in brand gestoken.'

Choenni kwam al vroeg in aanraking met het christelijk geloof. Zijn grootouders en

zijn moeder waren hindoes maar hadden ook christelijke elementen in hun geloofswereld. Hij ging naar een protestantse school, gerund door de Hernhutters, de Evangelische broedergemeente. 'In Paramaribo werden christelijke scholen vaak als beter gezien. Je had de keuze tussen rooms-katholiek en protestants, maar als je naar een katholieke school wilde dan moest je gedoopt zijn en dat vonden mijn ouders toch een stap te ver.' Van jongs af aan hoorde Choenni verhalen uit verschillende geloven, maar als het ging over het christendom leefde hij op. 'Ik voelde me van jongs af aan al aangesproken door het christendom – anders dan mijn vijf broers en mijn zus, die hindoe zijn gebleven. Voor mij is de Heer mijn adem, mijn kracht. Mijn hartslag is niet van mij, alles is van Hem. We hebben de vrijheid om onze eigen plannen te maken, maar de Heer heeft een eigen plan.'

'Ik kreeg veel mee van andere geloven en gebruiken'

In Nederland trouwde Choenni een islamitische vrouw, net als hij van Surinaams-hindoe-staanse afkomst en met eenzelfde open houding ten aanzien van geloof. Vanaf het begin maakte hij haar duidelijk wat het christendom voor hem betekende. 'Uiteindelijk hebben we ons allemaal laten dopen en hebben we belijdenis gedaan: ik, mijn vrouw en onze kinderen. De wederzijdse familie was erbij aanwezig', vertelt een glunderende Robby, die tegenwoordig diaken is in de Christus Triumfatorkerk. 'Ze vonden het geweldig en wij voelden ons gezegend!'

ANNE-HELENE BORGTS

ROBBY CHARMANEND CHOENNI, *OPGROEIEN TUSSEN GELOOF EN BIJGELOOF: HOE GAAN WIJ IN ONS DAGELIJKS LEVEN OM MET GELOOF, CEREMONIES, TRADITIES, GEWOONTES EN GEBRUIKEN*. BOEKSCOUT, 2022.

Film: De Liefhebbers

Jan en Lea, ouders van een ogenschijnlijk stabiel en liefdevol gezin, hebben hun vier kinderen opgevoed met de overtuiging dat ze hen op het echte leven konden voorbereiden door hun te leren hoe ze door moeten zetten, nooit op moeten geven en sterk moeten zijn. Maar de onderlinge relaties komen onder druk te staan als de familie wordt geconfronteerd met de ziekte van Jan. MA. 16. 19.30 U. INLOOP VANAF 19 U. BOSBESKAPEL, BOSBESSTRAAT 5. VRIJWILLIGE BIJDRAGE. INFO: 070-3258563, JENNEKE.REITSMA@KPNMAIL.NL

FOTO: RYONDSUKE KIKUNO VIA UNSPLASH

Zondagmatinee

Concert van ConcertoValiante Barok in de sfeervolle Abdijkerk, met onder meer werken van Bach, Händel en Platti. Het concert wordt ook gestreamd via kerkdienstgemist.nl. ZO. 15. 15.30 U. ABDIJKERK, WILLEM III STRAAT 40. TOEGANG GRATIS MET COLLECTE.

FOTO: PEKELS VIA PIXABAY

'Ik groeide op te midden van een diversiteit aan normen en waarden.'

FOTO: ANNE-HELENE BORGTS

Winterwildkamperen in Haaglanden

De berenklauw bloeit nu even niet

Wie wil er nu in de winter in een tent slapen? Niet voor niets stroomt de daklozenopvang vol zodra de temperaturen dalen. Maar je kunt ook voor de lol gaan winterkamperen, gewoon voor een paar nachten.

Wanneer ik ruim na middernacht arriveer op een niet nader te noemen bosrijke plek in Haaglanden, ben ik niet onder de indruk van de temperatuur. Het weerbericht heeft me een paar nachten met een gevoelstemperatuur van min vijf voorgespiegeld, mogelijk gemaakt door een pittig oostenwindje. Hier is het echter bijna windstil en de vlammen slaan me uit door het sjouwen met mijn zware bagage. Want wie wil winterkamperen, heeft veel spullen nodig. Tent natuurlijk, matje, warme slaapzak en dito kleren. Kookgerei, borden en bestek en heel wat water. Dat laatste moet ik ook meezeulen, want ik sta niet op een camping. Dat doe ik alleen als het echt niet anders kan.

Vissermes

Bij het egaliseren van mijn standplaats stuit ik op de wortel van een reuzenberenklauw. 's Zomers worden deze planten meer dan manshoog. Ze zijn geducht vanwege hun giftige sappen, die schrijnende brandwonden kunnen veroorzaken. Hele schaapskuddes worden ingezet om het woekerende plaaggewas te bestrijden, gemeenten drukken hun inwoners op het hart voorzichtig te zijn. Nu heb ik de armetierige wortel met een paar halen van mijn Opinel – het

bekende Franse vissersmes met het houten heft – blootgelegd en onschadelijk gemaakt. Er stijgt een prettig prikkelende geur op. Ik moet de neiging weerstaan soep te trekken van de blanke vezels van de stronk, zo lekker ruikt het.

'Winterkamperen is niet voor toeristen maar voor bikkels'

's Winters is het allemaal net even anders in de natuur. Bomen en struiken zijn kaal, bloemen verwelkt en de dagen kort. Klamme kou stijgt op uit de grond wanneer de schemer invalt en dat is vroeg, erg vroeg. Op je blote voeten door het gras huppelen, badminton spelen, barbecueën, een wijntje drinken in je campingstoeltje? Vergeet het maar. Winterkamperen is niet voor toeristen, maar voor keiharde bikkels met een vrieskoud karakter.

Ik tref geen andere wild-/winterkampeers aan en dat is in dit gebied niet vanzelfsprekend. Er zijn ook nu daklozen die de ongemakken van het kamperen verkiezen boven het gebrek aan privacy en de sluimerende conflicten van de nachtopvang. Nadat ik geritsel in de struiken hoor, zoek ik zeker twintig

minuten het terrein af – ik wil niet verrast worden in mijn slaap.

Ingebakerd

Die slaap komt niet meteen. Hoewel ik een warme slaapzak heb, is de kou door de grotendeels uit gaas bestaande binnentent gedrongen en wiegt die me zachtjes in haar armen. Ze heeft het vooral op mijn nek en rug voorzien. Ondanks de bescherming van de mummieslaapzak, waarin ik als het ware ben ingebakerd als een boreling, heb ik het niet naar mijn zin. De buitenkant van de slaapzak voelt klam en kil aan. Is het de spreekwoordelijke boze buitenwereld, die alle gekkigheid en het uit de pas lopen genadeloos afstraft?

De volgende dag word ik omringd door mezen, vinken, gaaien en spechten. Ik zie ze niet, want voorlopig kom ik mijn cocon niet uit. Uiteindelijk dwingt de honger me om de dag aan te zien, die al ver gevorderd is. Gelukkig heb ik rijst met bonen in een thermosfles meegenomen en dit warme hapje vijzelt mijn stemming aanzienlijk op. Wat kan me eigenlijk gebeuren? Het is zondag, de burgerij is uit wandelen of op familiebezoek en ik zit prinsheerlijk aan een bosrand voor mijn tent. Straks gaan de uilen roepen en pas in de schemer zal ik mijn lunch smeren.

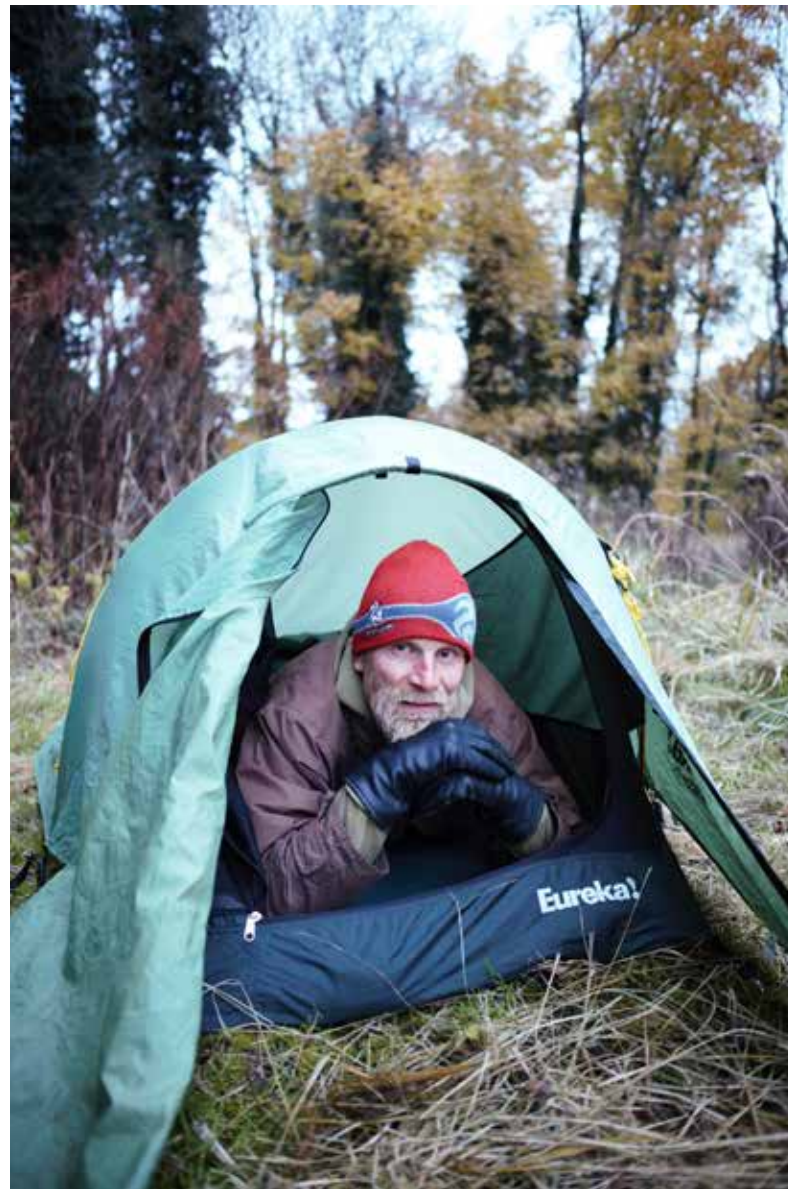

FOTO: MATTHIJS TERMEER

Matthijs Termeer: 'Voorlopig kom ik mijn cocon niet uit.'

Nee, vandaag geen douche. Ik doe überhaupt bijna niks. Die rijstbrij eten dus, wat boterhammen en straks een blik soep opwarmen. Het gaspatroon blijkt bijna leeg te zijn, maar na lange tijd heb ik warme soep. Ik ben nog steeds niet onder de indruk van de temperatuur. Wel van de bomen, de struiken, die geurige wortel. De vogels. De rust.

MATTHIJS TERMEER

Naschrift auteur: Ik raad niemand aan om zomaar te gaan wildkamperen: het is verboden in Nederland, op straffe van een boete. Als je niet precies weet wat je doet, staat er al snel een agent bij de tent. Er zijn genoeg campings die ook 's winters open zijn, voor wie het liever gezellig houdt.

Inspirerende inzichten tijdens themamiddag over ouder worden

'Elk mens is als een eiland'

Hoe kun je zo positief en gezond mogelijk ouder worden? Daarover belege vrijwilligersorganisatie Thuis in de Buurt onlangs in Scheveningen een inspirerende themamiddag. 'Het is belangrijk om wederzijds te kunnen geven en ontvangen.'

Op een koude middag in november is in de Ichthuskerk in Scheveningen een middag georganiseerd over de vraag wat mensen kunnen doen om, ondanks gebreken of handicaps, zo positief en gezond mogelijk ouder te worden. Margreet Jonkers, die als baby verlamd raakte door polio, vertelt over haar persoonlijke ervaringen en inzichten. Ze is zwaar gehandicapt, maar dat heeft haar niet belet in het leven te worden wat ze verlangde én wat haalbaar was. Zo werd zij eerst zangeres en gaf ze zangles. Later studeerde zij theologie en werd predikant.

Fanclub

Het doet bijna denken aan een fanclub als ik de kerkzaal binnenstap en zie hoe hartelijk de bezoekers welkom worden geheten door Jonkers, die in een verhoogde rolstoel achter de microfoon klaarzit. De zaal is goed gevuld met voornamelijk ouderen. De organisatie van de middag is dan ook in handen van Thuis in de Buurt, een

vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor het samenleven van ouderen in de buurt.

Als ik in de pauze aan enkele dames vraag wat zij van het verhaal vonden, klinkt eenzelfde geluid: 'Margreet Jonkers is een groot mens', zegt een van hen. Beiden hebben zij Jonkers leren kennen in het Bronovo ziekenhuis, waar zij werkzaam is geweest als geestelijk verzorger. Ik begriep die rondzingerde sympathie

'Het is maar goed dat je geen duizendpoot bent'

in de zaal goed, want Jonkers doorspekt haar verhaal met humor en filosofische uitspraken. Haar verhaal is deels gebaseerd op haar boek *Leven is spelen*, waarin zij heeft geschreven over de manier waarop zij zelf is grootgebracht. Het boek is dan ook bedoeld voor ouders van een gehandicapt kind. Juist door haar opvoeding heeft Jonkers zich kunnen ontwikkelen tot de sterke, positief ingestelde vrouw die zij is geworden. Zij werd in haar jeugd niet ontzien: haar broers mochten haar pesten, aldus haar moeder, maar als ze iets liet vallen moesten ze het wel voor haar oprapen. Er werd niet zielig over haar

FOTO: GREET KAPPERS

Margreet Jonkers (l.) met haar verzorgster Joyce Bridgewater.

handicap gedaan. Haar moeder zei bijvoorbeeld: 'Het is maar goed dat je geen duizendpoot bent.' In haar jeugd heeft zij veilige geborgenheid ervaren naast ruimte voor uitdagingen en spel.

Evenwaardigheid

Verschillende thema's passeren de revue, waaronder intimiteit. Als je zo zwaar gehandicapt bent als Jonkers, vraagt de hulp een lieflijke samenwerking waarin de hulpvrager zich veilig moet voelen. Dat vraagt van zowel de hulpvrager als de hulpverlener gevoeligheid voor wat er in de ander omgaat. Jonkers heeft hiervoor een treffende metafoer: 'Elk mens is als een eiland. Je moet er eerst omheen varen om te weten waar je het beste aan land kunt gaan.' Haar verhaal wordt afgewisseld met de inzichten en ervaringen van een van haar verzorgers, Joyce Bridgewater. In de kern gaat het in de zorg volgens Jonkers om wat zij evenwaardigheid noemt: wederzijds kunnen geven en ontvangen. Je persoonlijkheid en ontwikkeling spelen daarin een belangrijke rol. In je jeugd wordt daarvoor de basis gelegd en Jonkers is er een levend voorbeeld van hoe dat bepalend is voor de rest van je leven.

GREET KAPPERS

Een joodse bruiloft

Zodra het glas gebroken is, klinkt een uitbundig 'mazal tov'

FOTO: RONALD BORGTS

'Onze zonen hebben in Jeruzalem een kippa (keppeltje) aangeschaft.'

Met haar gezin viert eindredacteur Anne-Helene Borgts in Israël de joodse bruiloft van haar neef mee. Ze is onder de indruk van de schoonheid en plechtstatigheid. 'Ik voel hoe elke handeling doortrokken is van symboliek en traditie.'

De ondergaande zon zet de hemel en de bomen om ons heen in een warme gloed en de avondkoelte is verfrissend na de hete dag. We zijn in Ein Hemed, een natuurreservaat niet ver van Jeruzalem om de bruiloft bij te wonen van mijn neef, de zoon van mijn broer. Tussen de bomen verderop staat de choepa al klaar, een baldakijn dat het toekomstige huis van het bruidspaar symboliseert en waaronder de plechtigheid straks voltrokken zal worden.

Mijn broer – net als ik protestants opgevoed – is getrouwd met een joodse vrouw en behoort met zijn gezin tot de modern-orthodoxe joodse

stroming, die gelooft in het combineren van het orthodoxe jodendom met de 'moderne' en niet-joodse wereld. Bij hen geen lange zwarte jassen en pijpenkrullen. We hebben met de kinderen vaak bij hen gelogeerd en zo hebben wij van dichtbij kennisgemaakt met eeuwenoude joodse gebruiken. Met onze twee zoons en de vriendin van de oudste zijn we voor het huwelijk naar Israël gekomen. Het is een traditionele bruiloft: de mannen hebben daarom in Jeruzalem, waar we een paar dagen verblijven, een kippa (keppeltje) aangeschaft en als vrouwen hebben we ervoor gezorgd dat onze feestjurken niet te veel huid onbedekt laten.

In afwachting van de plechtigheid hebben we ruim de tijd om de feestelijk geklede aanwezigen en de omgeving in ogenschouw te nemen. Het valt me op dat een aantal jonge mannen een pistool in de broekriem heeft. Nu hebben we dat ook in Jeruzalem gezien – dat is al verontrustend genoeg – maar waarom op een bruiloft? Een van mijn neven legt me uit dat deze jongens in dienst hebben gezeten en dat ze zich verantwoordelijk voelen voor de veiligheid van de gasten, mocht er iets gebeuren. Een vreemd gevoel bekruipt me, terwijl ik naar het bos om ons heen kijk. Houdt men werkelijk rekening met de mogelijkheid dat hier gevaar kan schuilen? Plots horen we aanzwellend gezang: daar komen de bruidegom en een hele drom vrienden aangerend, de armen om elkaars schouders. Dichterbij gekomen vormen de vrienden een kring om de bruidegom en zingen hem nogmaals toe. Dan laten ze hem gaan en kan hij zijn bruid begroeten, want het gebruik is dat

het bruidspaar elkaar in de week voor het huwelijk niet ziet. De ouders fluisteren hun kinderen nog iets in het oor. Een gebed, een zegen, gelukwensen? De uitbundige blijdschap van de vrienden en dan de intimiteit tussen ouders en kinderen: het is indrukwekkend en ontroerend tegelijk. De bruidegom bedekt het gezicht van de bruid met een sluier, ten teken dat de liefde dieper is dan het blote oog kan waarnemen. De plechtigheid kan beginnen.

Betoverend

De bruid wordt door haar vader naar de choepa geleid, waar de bruidegom op haar wacht. Over zijn kleding draagt hij een wit gewaad, een 'kitel'. Dan nemen de moeders van het bruidspaar elk een hand van de bruid en leiden haar zevenmaal om de bruidegom heen, onder de zachte klanken van een fluit. Het heeft iets betoverends. Tijdens de plechtigheid staan de ouders achter het bruidspaar, terwijl de rabbijn het huwelijk voltrekt. Dan wordt de sluier van de bruid weggenomen en wordt de ketoeba voorgelezen, de prachtig versierde huwelijksakte die vlak voor de plechtigheid is ondertekend. Tot slot spreken zeven naaste familieleden elk een zegen uit. En dan is er natuurlijk het glas dat de bruidegom kapot moet trappen. Achteraf wordt mij uitgelegd waarom dat gebeurt: het glas symboliseert de verwoesting van de tempel in Jeruzalem en herinnert je eraan dat zelfs op een dag als deze je geluk nooit helemaal volmaakt kan zijn. Niettemin klinkt er een uitbundig 'mazal tov' uit alle kelen zodra het glas gebroken is.

'Dit is de mooiste bruiloft die ik ooit heb meegemaakt', verzucht de vriendin van onze zoon. Ook ik ben onder de indruk. Het is zo anders dan een kerkelijk huwelijk, maar ik voel hoe elke handeling doortrokken is van symboliek en traditie. Het geeft de gebeurtenis een bijzondere schoonheid en plechtstatigheid.

Dansen achter de schermen

Na de plechtigheid trekt het kersverse echtpaar zich even terug om samen wat te eten: zij hebben de hele dag gevast. En dan is het feest. Er is veel en heerlijk eten en een band, bestaande uit gezette muzikanten met lange grijze pijpenkrullen, maakt swingende muziek, van traditionele liederen tot Deep Purple, de favoriete band van mijn broer. Tot verbazing van enkele Amerikaanse jongeren die bij ons aan tafel zitten, worden er schermen opgesteld. Ook zij zijn joods, maar minder orthodox dan de familie van het bruidspaar, waar het gebruikelijk is dat mannen en vrouwen apart dansen. Wij voegen ons maar naar het gebruik: ik sluit aan bij de kring van dansende vrouwen, met de bruid als middelpunt. De jongens verdwijnen achter het scherm, waar de stralende bruidegom op de schouders van zijn vrienden wordt gehesen.

ANNE-HELENE BORGTS

IN-DRUK

STAPHORST!

Als we Staphorst toch niet hadden, waarover zouden we dan heilig verontwaardigd moeten zijn in dit aangeharkte paradijs? Zeker, het is ontoelaatbaar de geweldloze Kick Out Zwarte Piet-demonstranten en Amnesty International-leden te bedreigen en hun rechten te schenden. Maar bedreiging zit in de lucht. Politici, journalisten en bekende Nederlanders krijgen bewaking. Een fatsoenlijk gesprek of een verhit debat, kom daar nog eens om. Tijdens de coronapandemie werden relaties en vriendschappen aangevreten door waarheidsfanatisme. Twijfelen was niet toegestaan: je was een wappie of liet je door 'het regiem' ringeloren. Het waren 'die

gereformeerden in de Bijbelgordel' die de volksgezondheid bedreigden. Je zou van mensen in de media toch mogen verwachten dat zij weet hebben van de vele 'gereformeerde' smaken. Het WK in Qatar was ook zo'n uitgelezen kans aan de goede kant te staan. Voetballers en officials werden ter verantwoording geroepen: 'Je hoort daar niet heen te gaan.' Het is waar, het WK is een schandvlek. Dat gezegd zijnde blijft heilige verontwaardiging uit nu de maagd Europa met de pet in de hand om olie bedelt bij de Arabische alleenheersers. Ook landen met slavernij, waar homorechten onbespreekbaar zijn. Alle warme woorden voor de Oekraïners ten spijt willen wij toch niet graag mét hen in

de kou gezet worden. Weer wint de koopman het van de dominee.

Christelijke bietenbouwers

Ik kijk met veel plezier naar het tv-programma *Even tot hier* van Niels van der Laan en Jeroen Woe. Letterlijk adembenemende humor – in hun liedjes van één minuut – en scherpe satire. Onlangs was de wegblokkade bij Staphorst aan de orde. Wat mij hinderde was dat 'Staphorst' het gedaan had. Demonstraties trekken tegenwoordig relschoppers aan die alleen komen om te matten en te vernielen. Hoeveel van de 17.285 inwoners van Staphorst zullen als blackface eieren en vuurwerk gegooid hebben? Voor zo'n kleine gemeente is er veelkleurig

en goed toegankelijk welzijnswerk en zijn er initiatieven om de inwoners nog meer bij het democratisch proces te betrekken. Maar vóór een onderzoek naar de toedracht van de rellen is voltooid, worden de inwoners weer neergezet als christelijke bietenbouwers die met een mestkar door de straten trekken. Een Staphorster dame vertelde voor de microfoon dat zij er geen moeite mee had gehad dat de Kick Out Zwarte Piet-groep was tegengehouden. Ach, ik zat recent in een keurig Randstedelijk gezelschap en daar waren er meerderen die verontwaardigd opmerkten: 'Wat hadden die demonstranten daar te zoeken?' Gereformeerde beginnelingen waren hun immers vreemd. Een

dame van kleur in de kring zei maar niets. Ik mompelde nog wat van: 'Demonstreren is een recht.' Maar dat maakte niet veel indruk. Als we Staphorst toch niet hadden, of Qatar, of de wappies, of de Marokkanen, of Rutte, waarop zou onze heilige verontwaardiging zich dan moeten richten? Misschien moeten we, om een politicus te citeren, 'even dimmen'. Er gaat veel mis, er is onrecht en honger, (staats)terreur en corruptie, ook in dit nieuwe jaar. Laten we, met alle mensen van goede wil – die zijn met meer! – alvast onze taal tot een instrument van vrede maken.

ROB VAN ESSEN

Orgelbouwer Arian Wimmenhove:

‘Het orgel is een superfascinerend instrument’

Voor Arian Wimmenhove is er geen mooier vak dan de orgelbouw. Samen met zijn collega's van firma Elbertse restaureerde hij vorig jaar het Flaes-orgel (1870) in de Duitse kerk aan de Bleijenburg.

‘Vaak krijg ik de vraag of ik als orgelbouwer zelf ook orgel speel, maar het zijn natuurlijk twee aparte vakken’, vertelt de 31-jarige Arian Wimmenhove. ‘Als kind heb ik wel een paar jaar orgel gespeeld, maar daar lagen mijn kwaliteiten niet. Ik denk dat mijn orgelleres blij was toen ik stopte.’

‘Mijn Spotifylijst staat niet vol met orgelmuziek’

Houdt hij van orgelmuziek? ‘Zeker, ik kan er blij van worden als in mijn kerk iemand mooi op het orgel speelt, maar mijn Spotifylijst staat niet helemaal vol met orgelmuziek. Het instrument op zich vind ik superfascinerend. Als ik ergens een mooi orgel zie staan, wil ik er alles van weten.’

De liefde voor het instrument

en het vak kreeg Wimmenhove van huis uit mee. Zijn vader begon zelf een klein bedrijf in de orgelbouw met een werkplaats aan huis, waar de jonge Arian veel tijd doorbracht. Later volgde hij de opleiding Meubel- en Houttechniek en inmiddels werkt hij alweer ruim tien jaar met veel plezier in de orgelbouw, waarvan de laatste zes maanden jaar bij Elbertse in Soest.

Allround

‘Orgelbouw is een heel afwisselend vak waarin je niet snel uitgeleerd bent’, vertelt Wimmenhove. ‘Er is in Nederland geen specifieke opleiding voor. Meubel- en Houttechniek is een soort vooropleiding, waarin je basis-kennis opdoet over hout, technieken, machines en handgereedschap. Dat is in feite vijftig procent van de orgelbouw. De rest moet je in de praktijk leren en daar ben je heel wat jaren mee kwijt. Ik heb nog steeds

Arian Wimmenhove: ‘Ik heb nog steeds niet alles geleerd.’

FOTO: IRINA VAN DER WEKKE

niet alles geleerd. Daar moet je wel tegen kunnen, maar het geeft mij ook veel uitdaging en plezier om nog elke dag bij te leren.’

Wimmenhove werkt met een team van vijf collega's. Ze proberen zoveel mogelijk allround te zijn, maar er zijn wel onderdelen waar een van de collega's beter in is, bijvoorbeeld het opnieuw beleren van een blaasbalg. Wimmenhove: ‘Ik doe vaker het stemwerk. Dat is vrij intensief en precies werk, waarbij veel komt kijken. Zo is de temperatuur in de ruimte erg belangrijk. Wanneer die tijdens het stemmen verandert, kun je eigenlijk weer opnieuw beginnen.’

Orgelpark

Behalve onderhoud en restauratie bouwen ze bij Elbertse ook zelf orgels. Wimmenhove: ‘Van zelf iets creëren worden we allemaal heel blij, maar het gebeurt niet zo vaak. In de wat zwaardere reformato-rische kerken heb je nog wel eens een nieuwbouwproject, maar van origine zit ons bedrijf wat meer in de katholieke hoek. Wel hadden we hier in mijn begintijd een mooi nieuwbouwproject bij het Orgelpark in Amsterdam, een

voormalige kerk en nu een internationaal concertpodium. Wij hebben daarvoor een barokorgel gemaakt, waarbij we een orgel uit de tijd van Bach hebben nagebootst. Daarbij hebben we als toevoeging een extra speeltafel gemaakt waarmee dat orgel ook bespeeld kan worden. In het orgel zitten allemaal computer-aangestuurde elektromagneetjes, waardoor je er de gekste dingen mee kan doen. Je kan bijvoorbeeld je elektrische gitaar aansluiten op de speeltafel – een soort toetsenbord met alle knoppen of registers eromheen – en als je dan op je gitaar speelt, klinkt het orgel. Ik vind niet alles mooi wat ze ermee doen, maar het is wel een bijzonder project om het orgel wat meer uit het verdrongen hoekje van de kerk te halen. Het was een heel mooie klus. Ik heb vooral veel meegeholpen aan de orgelkast, die helemaal volgens orgels uit de tijd van Bach is gemaakt, met veel snijwerk, mooie profielen en prachtige verhoudingen. Het klopt gewoon allemaal. We kregen de ruimte en de tijd om iets heel moois neer te zetten en dat was echt uniek.’

IRINA VAN DER WEKKE

Thema-bijeenkomst over vervreemding

‘Je hebt mensen nodig die dichtbij en oprecht zijn’

Op 26 november werd in de Grote Kerk de serie *Zeven wegen naar compassie* van LUX Den Haag afgesloten met een middag over vervreemding. Fotograaf Erwin Olaf en minister Carola Schouten waren te gast.

De LUX-serie *Zeven wegen naar compassie* vond haar inspiratie in de zeven werken van barmhartigheid, van oudsher christelijke richtingwijzers om te leven met mededogen. In de serie – over de thema's eenzaamheid, dienen, dankbaarheid, verwondering, vertrouwen, opgave en vervreemding – wilde LUX zoeken naar een eigentijdse hertaling van de werken van barmhartigheid. Daarbij werd gekozen voor een format waarin hoofd en hart elkaar kunnen raken en waarin woord, klank en beeld elkaar versterken. Daarom kregen naast de gesprekken over de thema's ook beeldende kunst en muziek een belangrijke rol in de serie.

Zwartste glazuur

‘Laten we beginnen met je buurman of buurvrouw even in de ogen te kijken en met elkaar kennis te maken.’ Gespreksleider Jonathan van der Geer tekent hiermee direct de sfeer: de ander zien, horen en daardoor geïnspireerd raken.

‘Een porseleinen kunstwerk dat vertrouwen uitdrukt’

Voordat de gasten van deze middag – Carola Schouten, minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen en fotograaf Erwin Olaf – aan het woord komen, vertelt beeldend kunstenaar Mattia Papp over de zeven keramische kunstwerken die hij

voor de serie heeft gemaakt, één voor elke bijeenkomst. Vandaag zijn ze allemaal te zien. Het kunstobject over vervreemding heeft hij in het donker gemaakt, zodat hij niet kon zien hoe het zich vormde. Daarna heeft hij het zwartste glazuur gebruikt dat hij kon vinden. Hij noemt het proces ‘a bit scary’. Het is interessant hoe hij elk kunstobject betekenis heeft gegeven. Het werk dat ‘vertrouwen’ uitdrukt heeft

hij bijvoorbeeld niet gemaakt van klei, maar van porselein en hij heeft het on-geglazuurd gebakken, want ‘vertrouwen is fragiel en breekt gemakkelijk’.

Buitenbeentje

Erwin Olaf en Carola Schouten staan in hun vak allebei aan de top. Erwin Olaf komt uit een middenstandsgesin en Carola Schouten groeide op op een boerderij, in een gezin waar de kerk centraal stond. Beiden kenden ‘het vreemde’ al in hun jeugd. Schouten vertelt dat zij als meisje de koeien uit de wei haalde en naar de provinciale weg keek die achter hun land lag. ‘Als ik die weg zag, wist ik dat ik op een dag daarover weg

zou rijden.’ Erwin Olaf vertelt over zijn verhuizing als kind van Hilversum naar Hoevelaken, waar hij zich een buitenbeentje voelde. ‘Ik deed niet zoals mijn broers mee aan voetbal, maar voerde wel zelfgeschreven toneelstukjes op. Op mijn zeventiende ben ik het huis uitgegaan. Ik worstelde met mijn homoseksualiteit, maar een beetje weerstand in mijn leven, daar heb ik tot op de dag van vandaag veel aan.’

Ook in hun werk speelt het begrip vervreemding een rol. Carola Schouten zegt tegen Erwin Olaf: ‘Terwijl het voor jou haast noodzakelijk is voor jouw kunstzinnige proces, scheidt het bij mij meer afstand. Ons werk is bloedserieus, het

gaat over grote thema's. Tegelijkertijd is het een vorm van theater en wordt er tegenwoordig keihard op de man gespeeld, maar daarna drink je weer samen koffie. Best vreemd soms.’ Ook het feit dat er bij haar een spotlight staat op bijna alles wat ze doet, werkt vervreemding in de hand. ‘Je wordt gedefinieerd door de rol die je hebt. Als tegenwicht heb je in je eigen omgeving mensen nodig die dichtbij en oprecht zijn.’

Het werk van Erwin Olaf kan inderdaad vervreemding oproepen. Elke foto is een verhaal op zich. Je moet er moeite voor doen, waarbij je als toeschouwer emotioneel geraakt wordt of met vraagtekens achterblijft. Een voorbeeld daarvan is een zelfportret waarop hij op een trap naar boven loopt. Schouten vindt het een ontroerende foto: ‘Je weet niet wat er is na die trap, is daar een toekomst of het einde? Je gaat in ieder geval omhoog naar het licht.’

Ruimhartig delen

Het gekozen format voor de LUX-serie van woord, klank en beeld is effectief: de kunstwerken van Mattia Papp boren een andere laag aan dan het gesproken woord en de muziek door violist Jasmijn Burger en cellist Liustauras Zilaitis completeert het geheel. Als afsluiting is er deze avond een bierproeverij van de Haagsche Broeder. Gebrouwen door de broeders van St. Jan uit de Oude Molstraat. Het bier wordt in grote flessen gebotteld. ‘Niet om alcoholisme te bevorderen’, zegt pater Thomas, ‘maar om ruimhartig te kunnen delen, om te verbouwen en te verzusteren.’

JOLLY VAN DER VELDEN

MEER INFORMATIE OVER LUX? ZIE LUXDENHAAG.NL

Als afsluiting een bierproeverij van de Haagsche Broeder: ‘Bier in grote flessen, om ruimhartig te kunnen delen.’

FOTO: JOLLY VAN DER VELDEN

Rooms-Katholieke kerken

Parochie Maria Sterre der Zee. Info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: 11 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Za. 19 u. Zo. 9.15, 13 u. Engels/Afrikaans
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 11 u.
Marlot. Onbevlekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Za.17 u. Zo. 9.30 u.
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskkerk, Elandstr. 194. Zo. 11u.
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. za. 20 u. en zo. 9.30 u. 11.30 u. Spaans zo. 22: 11 u. Agnesfeest
Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningsweg 233. Zo. 11 u. 2 ^e en 4 ^e za. 18 u. Engelstalig
Parochie De Vier Evangelisten Info: rkparochiedevier-evangelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestr. 279. Vrij. 10 u. Zo. 10.30 u.
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Za. 17 u. (even maanden). Zo. 10 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arskerk, Aaltje Noorderwierstr. 4. Do. 10 u. Vrij. 9 u. Za. 17 u. (oneven maanden). Zo. 10.30 u.
Leyenburg. Emmauskkerk, Leyweg 930. Za. 13 u. Zo. 10 u.

Kerken met vaste voorgangers

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo. 9.30 u. Family Worship, 11 u. Holy Communion, 17 u. Contemporary Worship 4de zo. 17 u. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer van Rijcklaan 1. 10 u.
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr 7. Zo 10 u. eucharistie
Exoduskerk Beresteinlaan 263. Zo. 10 u.
Vredekerk Maartensdijklaan 126. Arabisch: za. 19 u. Nederlands: zo. 10.30 u.
Leger des Heils Ambachtsgaard 198. Zo. 10.30 u. met muziekkorps
Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170. Zo. 10 u. met zang en muziek. apgen.nl. (geen vaste voorganger)
Zevendedagsadventisten Robijnhorst 197. Za. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.
Quakers Stadhouderslaan 8. Zo 10.30 u. stille samenkomst.
Taizé Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30, ma. 19.30 u.

**Soms wijzigen de tijden van de diensten. Check tevoren de website van de kerk van uw keuze.
* betekent: kijk op de website van de kerk**

Kerken van de Protestantse Kerk Nederland (PKN)

Kerkgebouwen	Tijd	1 januari	8 januari	15 januari	22 januari	29 januari
Lukaskerk Om en Bij 2.	10.15	ochtendgebed Lutherse kerk	*	ds Jannet van der Spek kringviering	ds Jeannet Bierman	11 u. Lutherse kerk
Duinzichtkerk V. Hogenhoucklaan 89	10.00	ds Frederik van Harten	ds Erwin de Fouw	dr Ad van Nieuwpoort	dr Ad van Nieuwpoort	dr Ad van Nieuwpoort
Christus Triumfatorkerk Juliana v. Stolberglaan 154	10.00	ds Jaap van den Akker	ds Antje van der Hoek	ds Jaap van den Akker	ds Marjolein den Dulk	ds Jaap van den Akker
Pax Christikerk Vlamburg 2	11.00	ds Jasper Klapwijk	ds Menno Zandbergen	ds Jasper Klapwijk HA	Nico van Splunter	ds Jasper Klapwijk
Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	pastor Arte Havenaar	ds Theo Hetteema	Dirk Jan Thijs doopdienst	ds Jantine Veenhof	
De Oase Van Meursstraat 1	10.00	zangdienst	kringviering	ds Dennis Verboom	ds Rob van Essen	ds Paulien Matze
Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	ds Olivier Elseman	*	Oecum. dienst in H. Familiekerk ds. Marja Flipse	dr Paul Sanders	ds Axel Wicke
Maranathakerk 2e Sweelinckstr.156	10.30	ochtendgebed	ds Folly Hemrica	ds Erika van Gemerden	ds Mark van der Laan	ds Rob van Essen
Noorderkerk Schuijstr. 9-11	10.00	X	ds Durkje Sikkema	oecum. dienst in Maranathakerk	ds Jacob Korf	ds Wim Pera
Bosbeskapel Bosbesstr. 5	10.00	ds Meindert Burema	ds Olivier Elseman	ds Henk van Laren	ds Fokke Fennema	ds Jan Eerbeek S&T
Abdijkerk Willem III-str. 40	10.00	ochtendgebed	ds Carel van der Meij	ds Wietske Verkuyl	ds Meindert Burema	ds Wietske Verkuyl S&T
Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds Fokke Fennema	Marjolijn Anema	ds Marjan Zebregs	Pieter Hartevelt	ds Olivier Elseman S&T
Bethelkerk Scheveningen J. Kokstr.173	10.00	10.30 ds Charlotte van der Leest, ds Gerco Lock	ds M. Bezemer	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock e.a.	ds Gerco Lock HA
Oude Kerk Keizerstr. 8	10.30	naar Bethelkerk	ds G. van der Hout	ds Barend Weegink	ds H. de Graaff	ds Barend Weegink HA
Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	10.30 naar Bethelkerk	ds Bert Kuipers	ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte van der Leest S&T	ds Gerlof Bosma
Pr. Julianakerk Tesselsestr. 6	10.00	X	ds Bernhard van Vreeswijk	ds Bernhard van Vreeswijk	ds Hans van Rump	ds Bernhard van Vreeswijk HA
De Toevlucht Laan v. Hoornwijk 140	10.00	ds Attie Minnema S&T	ds Jaap van de Meent	oecumenisch H. Bartholomeus	ds Attie Minnema	ds S. Hermanus-Schröder
Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00 16.30	ds Bert Karel Foppen ds Ad Vastenhoud	ds J. Visser ds Bert Karel Foppen	ds A. Stijf ds J. Reijm	ds Thejon Bos ds J. Guis	dr Paul Visser ds A. Zoutendijk
Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	*	oecumen. dienst Maranathakerk	ds Karl van Klaveren	*
Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Jan Tom Schneider HA	10.30 ds Rienk Lanooy cantate	ds Rienk Lanooy doop	ds Mirjam Elbers	10.30 ds Jan Tom Schneider
Ev. Lutherse Gem. Lutherse Burgwal 9	10.15	11 u. ds Erwin de Fouw	ds Jannet van der Spek	ds Peter Crom	ds Erwin de Fouw	11 u. ds. Fokke Fennema jubileumviering
Église Wallonne Noordeinde 25	10.30	X	pasteur Dieuwertje Zantingh	pasteur Dieuwertje Zantingh	Jean-Luc Marcillaud	Joop la Grouw
Oude Kerk Herenstraat 77 Voorburg	10.00	ds Rob van Essen	ds Adrie Sterrenburg	ds Giel Schormans	ds Leneke Marchand	ds Giel Schormans
Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	ds Adrie Sterrenburg	pastor J. Bakker	ds A. Brabander	ds Pieter Lugtigheid	ds C. van der Meij

Diverse Rooms-Katholieke kerken		
Rijswijk. Bonifatiuskerk, van Vredenburgweg 69. Zo. 11 u. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9.30 u.		
De Zinnen, kapel Chr. Triumfatorkerk ma 18.15 u. avondgebed		
Lourdeskapel, Berkenbosch Blokstraat 9A. Dagelijks open (9-18 u.) za 11 u. Rozenkransgebed		
Deutsch Badhuisweg 35a. Zo. 10.30 u.	English Bezuidenhoutseweg 157. Zo. 10 en 17.30 u.	Français Stoeplan 4, Wassenaar. Zo. 17 u.

advertenties

Overige kerken

Kerkgebouwen	Tijd	1 januari	8 januari	15 januari	22 januari	29 januari
Deutsche Ev. Gem. Bleijenburg 5	10.30	X	Vikarin Jana Vallee	Pfarrer Thomas Vesterling	*	*
Doopsgezinde Gem. Paleisstr. 8	10.30	X	ds. Marijn Vermet	ds Christien Duhoux	ringdag Dordrecht	ds. Marijn Vermet
Ev. Broedergem. Hernutters Chasséstr. 1	10.00	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	oecum. dienst in Maranathakerk	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen
Haagse Dominicus Th. Swenckstr. 30	10.30	X	X	Het zwakke geslacht ontmaskerd? Nienke van Dijk, Leo van Driel	X	X
Indon. Ned. Chr. Kerk, Marcuskerk Jan Luijkenlaan 92	14.00	zr Debora Simatupang	ds Stanley Tjahjadi	ds Johannes Linandi	ds Stanley Tjahjadi	ds Nico van Splunter
Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek	11.00	X	Opnieuw geboren	X	Op adem komen	X
Kruispuntgem. Hofzichtlaan 115	11.00	X	X	br Hans Koster	X	ds Casper van Dongen
Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Johannes Tromp	ds Reinhold Philipp	ds Antje van der Hoek	ds Reinhold Philipp	ds Sigrid Coenradi
Geref. Kerk Vrijgemaakt Duinkerkerstr. 1	9.30	ds Jasper Klapwijk	*	ds Jasper Klapwijk	*	ds Jasper Klapwijk
Franciscuskerk N. Broeckhuijsenstr. 23	10.30	pastor Nabor Langstraat S&T	pastor Tomas van Driel	ds Mineke Kroes	pastor Nanda de Hoop	pastor Mieke Speckens

AGENDA
JANUARI 2023

Voor kerkadressen zie p. 6. Voor alle activiteiten deze maanden: zie kerkdenhaag.nl.

Troost in donkere tijden

Serie oecumenische bijeenkomsten over het boek *Troost: Als licht in donkere tijden* van Michael Ignatieff. Begeleiding: pater dr. Frans Vervooren ocd. Toegang gratis, aanmelden niet nodig. Vanaf di. 3. 14-16 u. ■ **Bergerie Pastoor van Arskerk**

Muzikale lunchpauze

Gedurende het hele jaar worden in de Kloosterkerk twee keer per maand pauzeconcerten gegeven. Op 4 januari geeft organist Geert van de Wetering een nieuwjaarsconcert. Vrijwillige bijdrage. Wo. 4. 12.45-13.15 u. ■ **Kloosterkerk**

Nieuwjaarsconcert

André van Vliet bespeelt het fameuze orgel van de Evangelisch-Lutherse kerk in Den Haag. Het programma is speciaal geselecteerd voor het kleurrijke en unieke Bätz-orgel. Toegang € 12,50. Vrij 6. 20 u. (deuren open vanaf 19.15 u.) ■ **Lutherse kerk**

Winterse tramrit

Maak een rondrit in een historische tram door winters Den Haag en Scheveningen. Een stadsgids vertelt onderweg allerlei wetenswaardigheden. Instappen op het Zwarte Pad (Scheveningen) of het Kerkplein (Den Haag). Tickets à € 3 via hovm.nl. Za. 7 en zo. 8. 12-16 u.

Verstilde vespers

In de Haagse Oud-Katholieke kerk worden op elke tweede zondag van de maand de vespers gezongen. Door de deels gregoriaanse zang hebben zij een meditatief en verstild karakter. Neem voor deelname aan het koor contact op met Wouter Blacquiere, blacquiere.biستا@gmail.com. Zo. 8. 16-16.30 u. ■ **Oud-Katholieke kerk**

Film: Corpus Christi

De twintigjarige Daniel zit in de gevangenis en wil dolgraag priester worden, maar hij wordt niet toegelaten tot de priesteropleiding. Na zijn vrijlating wordt hij in een dorp ontrect als priester ontvangen. Toegang € 7,50. Aanmelden via 070-3250779 of remondenhaag@hetnet.nl. Za. 14. 15 u. ■ **Remonstrantse kerk**

Neoklassiek

Bijeenkomst onder leiding van organist Hans Jacobi over muziek, natuur en ecologie. Met muziek van een IJslandse filmcomponist en een Zweedse Sami-zanger. Toegang € 5, leden/vrienden: vrijwillige bijdrage. Za. 14. 10.30-12.30 u. ■ **Remonstrantse kerk**

Beklim de Haagse toren

De kerktoren van de Grote of St. Jacobskerk, een van de oudste gebouwen van Den Haag, is in de wintermaanden elk weekend te bezoeken. Tickets à € 5 of € 7 via dehaagsetoren.nl. Elke za. en zo. t/m 28 februari. 13-16 u. ■ **Rond de Grote Kerk 12**

Doe goed, zoek recht

Tijdens de Week van gebed voor de eenheid van christenen, van 15 t/m 22 januari, bidden wereldwijd miljoenen christenen mee. Ook in Haagse kerken is er elke avond een gebedsbijeenkomst. Dit jaar is er bijzondere aandacht voor de verdeeldheid die veroorzaakt wordt door het onrecht van ongelijkheid en racisme. Het thema, *Doe goed, zoek recht*, is dit jaar aangedragen door christenen uit de Amerikaanse staat Minnesota, waar de gruwelijke dood van George Floyd in 2020 wereldwijd een beweging op gang bracht waarin de gevolgen van

racisme en ethnocentrisme aan de orde worden gesteld.

Zo. 15. 11 u. Oecumenische viering H. Antonius Abtkerk, Scheveningseweg 233
Ma. 16. 20 u. Leven in ZuidWest, Sterrenoord 97
Di. 17. 20 u. Marcuskerk, Jan Luykenlaan 92
Wo. 18. 19.30 u. Shalomkerk, Vrederustlaan 96
Do. 19. 19 u. Emmauskerk, Leyweg 940
Vrij. 20. 19 u. Nebokerk, Rhijnvis Feithlaan 114

Een steun in de rug voor voedselbankklanten

Alle klanten van Voedselbank Haaglanden kregen eind november een supermarktbon van 40 euro cadeau bij hun voedselpakket, als steuntje in de rug in deze dure tijden. Deze bon kunnen zij besteden bij Jumbo. Voedselbank Haaglanden heeft de 2351 bonnen kunnen kopen dankzij de inzamelactie 'Den Haag geeft warmte' en de vele giften die particulieren en bedrijven de afgelopen periode aan de voedselbank gedoneerd hebben. 'We zijn zo dankbaar dat zoveel mensen ons te hulp schieten', vertelt Henk Baars, vicevoorzitter van Voedselbank Haaglanden. 'Deze hulp is keihard nodig, want het aantal klanten van de voedselbank blijft toenemen. Zo'n extra bon helpt hen enorm!' De inzamelactie 'Den Haag geeft warmte' is een initiatief van Stek. Samen met diaconieën en meerdere

FOTO: CHRIS HILBERT VIA PIXABAY

organisaties in Den Haag riep Stek stadsgenoten op hun energiecompensatie te doneren aan klanten van de voedselbank in Den Haag. De actie leverde maar liefst een ton op.

De actie gaat door: help uw stadsgenoten de winter door en doneer uw energiecompensatie geheel of deels op sociaalfondsendenhaag.nl.

PERSONALIUM

Martin Koster

Op 27 november 2022 nam ds. Martin Koster afscheid als predikant van de Bosbeskappel, behorend bij de wijkgemeente Zuidwest. Hij was sinds juni 2013 verbonden aan deze gemeente. Daarvoor was Koster predikant in Honselersdijk. Ds. Koster staat bekend als een goede en betrokken pastor, die samen met organist Ineke Pieters op creatieve wijze

invulling gaf aan de liturgie. Ook nam hij initiatieven als een cursus Hebreeuws en het Beursplein, een ontmoetingsplek voor buurtbewoners. Ds. Koster koos niet voor een nieuw predikantschap, maar voor het onderwijs. Hij was al enkele jaren werkzaam als docent Nederlands voor anderstaligen en geeft nu les op een Haagse middelbare school.

Jubileum ds. Fokke Fennema

Weg uit de veilige bubbels

Binnenkort viert ds. Fokke Fennema zijn zestigjarig jubileum als predikant. In al die jaren zette hij zich met hart en ziel in voor de kerkelijke eenheid.

Deze maand is het zestig jaar geleden dat ds. Fokke Fennema als gereformeerd predikant werd bevestigd in Schoonrewoerd. Al in zijn studententijd maakte hij eigenzinnige keuzes. Zo sympathiseerde hij met de beweging van de 'Achtien' hervormde en gereformeerde predikanten, die vonden dat hun kerken herenigd moesten worden. In 2004 kwam eindelijk de fusie van

hervormden, gereformeerden en lutheranen: 'de kroon op mijn werk', aldus Fennema. Koos, zijn echtgenote, is niet minder bevlogen. Zij werd onder andere lid van het hoofdbestuur van het Interkerkelijk Vredesberaad (IKV). Toen na het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) de oecumene de wind mee had, werkte Fokke samen met de franciscanen en werd zelfs een 'oecumenische doop' bediend. In 1981 werd Fennema door de Haagse Vredekerk beroepen. De samenwerking in de wijk met de hervormde partners resulteerde erin dat drie wijkgemeenten (Vredekerk, Adventkerk en Paaskerk) in de Thomaskerk 'samen op weg' verdergingen. Werken aan oecumenische en diaconale verbanden betekende

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

Januari 2023,
jaargang 26, nr. 252
Deadline februari: 6 januari

Uitgave van de Protestantse Kerk Den Haag, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en de Rooms-Katholieke parochies Maria Sterre der Zee en De Vier Evangelisten.

Contact: redactie@kerkdenhaag.nl.
Tel. 06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)
hoofdredactie@kerkdenhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64 (Greet Kappers)
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofdredacteur), Irna van der Wekke (tekstredacteur), Anne-Helene Borgts (eindredacteur), Henk Baars, Henriëtte Boerma, Rob van Essen, Hans Hemmes, Shari van den Hout, Rienk Lanooy, Tom Mikkers, Jolly van der Velden.

Vormgeving: Frank van Leeuwen
Webredacteur: Ronald van Bochhove

Druk: Opmeer Drukkerij bv
Website: ISI Media, isimedia.nl

Advertenties:
kerkdenhaag.nl/adverteren
adverteren@kerkdenhaag.nl
06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)

Los postabonnement:
€ 25,- per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkdenhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

Disclaimer:
Kerk in Den Haag heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand desondanks meent rechten te kunnen doen gelden, dan kan hij of zij contact opnemen met de eindredacteur.

Elke maand
Kerk in Den Haag
op de deurmat?

Neem een abonnement!

U steunt ons er ook mee.
Kosten: € 25 per jaar.
Mail naar redactie@kerkdenhaag.nl.

KERK in DEN HAAG

ROB VAN ESSEN

OP ZONDAGOGHTEND 29 JANUARI OM 11.00 UUR IS ER IN DE LUTHERSE KERK EEN GEZAMENLIJKE JUBILEUMVIJERING VAN DE LUTHERSE KERK EN DE LUKASKERK, WAARIN DS. FENNEMA ZELF ZAL VOORGAAN.

Troubadour Martijn Breeman

Pollerlied

't Is feest, 't is feest daar bij de poller op de Escampiaan, daar knalde zojuist wagen nummer honderd tegenaan. Acht fotografen zitten bij het autowrak gehurkt, terwijl een buurtbewoner de champagnefles ontkurkt.

Je ziet politie, brandweer, ambulancepersoneel. Ze komen met een slagroomtaart en ieder krijgt een deel. Wel zit nog de bestuurder tussen stoel en stuur beklemd. Dat krijg je er nu van wanneer je liever ramt dan remt.

Bonbons en bloemen komen van de bergers en van BAM, zij danken aan het ding een goed belegde boterham. Een kunstenaar heeft mooie pollersouvenirs te koop, gemaakt van brokken auto die gered zijn van de sloop.

De televisieploegen reizen snel af naar Den Haag. Daar heb je *Hart van Nederland* en *112 Vandaag*. En *TV West* mag niet ontbreken, die zendt naar verluidd vanavond alle hoogtepunten van de crashes uit.

Ook burgemeester Jan van Zanen is van de partij. Hij houdt een lange redevoering, want dat hoort erbij. Maar hij moet hele stukken van zijn toespraak overslaan, want in de verte dient zich nummer honderdeen al aan.

Het werk van onze pollers maakt de steden autoluw, al is dan zijn methode – zegt men – wel een beetje ruw. Maar zeker deze poller haalt veel auto's van de straat en daarmee is hij onbetwist een zegen voor 't klimaat.

Een Gulden Klinker voor Laakie Groen

'Het gaat hier volgend jaar een vrolijke bende worden'

Dit jaar werden tien groene Haagse buurtinitiatieven beloond met een Gulden Klinker en een bijbehorende waardebon van duizend euro. Een van die initiatieven is Laakie Groen, een actie van een optimistisch echtpaar in het Laakkwartier.

Een paar jaar geleden kregen Kees en Lia Visser van de gemeente een budget om hun wijk – het Laakkwartier – een stukje mooier te maken. De helft ervan besteedden ze aan het opknappen van verwaarloosde bloembakken. Tegen de gevels van woonhuizen in hun buurtje (Oudemansstraat en omgeving) hadden bewoners ooit mooie bakken neergezet en gevuld. Nadat deze mensen verhuisd waren, kwam de klad in het onderhoud. Van het wijkgeld kochten Kees, Lia en een stel andere vrijwilligers nieuwe beplanting. Tegenover het huis van Kees en Lia bevindt zich de kerkelijke gemeenschap De Rank. Daar zorgden ze voor nieuwe en gevulde bloembakken. Sindsdien houden de vrijwilligers al die voortuintjes bij.

'Je kunt mopperen en brommen of positief zijn'

Ook op het Lorentzplein stonden bloembakken te verkommeren. Niemand wist meer wie er de verantwoordelijkheid voor had. Lia: 'Die hebben we toen ook aangepakt, met medewerking van Albert Heijn en de gemeente. Omdat we zelf voor de beplanting hebben gezorgd, wil de gemeente het onderhoud niet doen. Nou, dan doen wij dat toch. We hebben een paar mensen bij elkaar getrommeld en af en toe hebben we een opschoondag. Dan lopen we alles even na en zorgen we dat het er netjes uitziet.'

Kees en Lia Visser: 'De Gulden Klinker is waardering voor al het werk dat we doen.'

Waardering

Hun inzet is niet onopgemerkt gebleven; afgelopen zomer kreeg Laakie Groen – zoals ze zich noemen – van de gemeente een Gulden Klinker. Dat is een beloning voor langdurige acties die buurten schoner, veiliger of prettiger maken. De vrijwilligers krijgen duizend euro om te besteden aan hun initiatief en in de stoep wordt een Gulden Klinker geplaatst. 'Van dat bedrag hebben we bloembollen gekocht. Die zitten nu in al die bakken, dus dat gaat volgend jaar een vrolijke bende worden', lacht Lia. 'We zien die Gulden Klinker als een waardering voor al het werk dat we doen.' De Vissers doen nog veel meer. Ze zijn uitgiftepunt voor gele (anti-meeuwen-)vuilniszakken, Lia gaat bij nieuwe bewoners langs met een bloemetje en met uitleg over hoe ze

huisvuil en grof vuil moeten aanbieden, en als straatvertegenwoordiger gaat ze op bezoek bij 'lief en leed'. Daarnaast organiseert ze samen met de Openbare Bibliotheek 'positieve wijkwandelingen', waarop de deelnemers worden gewezen op leuke dingen. 'Monumenten, speciale portieken, dingen waaraan je anders zomaar voorbijloopt. Onze nieuwe groenbeheerder pakt de plantsoenen aan, tijdens zo'n wandeling zeggen we: kijk eens hoe mooi het hier is geworden! Je kunt mopperen en brommen en vinden dat alles minder wordt, maar zelf ben ik positief. Zo proberen we de andere mensen ook een beetje positief te maken.'

MARGOT C. BERENDS

Lunchbios: Capharnaüm

Zain slijt zijn dagen in de straten van Beiroet. Als oudste kind van het gezin moet hij helpen zijn familie te onderhouden. Wanneer zijn zusje wordt uitgehuwelijkt aan de eigenaar van de buurtwinkel, besluit Zain weg te lopen van huis. Dit leidt tot een ongelooflijke roadtrip, met nieuwe vriendschappen en allesbeslissende keuzes.

ZO. 15. 12.15 U. LUNCH, 13 U. FILMVERTONING, HOUTRUSTKERK, BEEKLAAN 535. TOEGANG € 7 VOOR MAALTIJD EN FILM. AANMELDEN: HOUTRUSTKERK@GMAIL.COM

FOTO: SABINE VIA PIXABAY

Nieuwjaarsreceptie: het kan weer!

21 januari van 14.30-16.30 uur in de Duinzichtkerk

Na twee jaar van lockdowns en soberheid kunnen we in 2023 eindelijk weer een nieuwjaarsreceptie organiseren. Het is fijn voor de medewerkers van Kerk in Den Haag om dan de lezers te kunnen ontmoeten en omgekeerd. Al onze lezers en medewerkers zijn daarom van harte uitgenodigd op zaterdag 21 januari van 14.30 tot 16.30 uur in de Duinzichtkerk, Van Hogenhoucklaan 89. Samen zullen we een toast uitbrengen op het nieuwe jaar. Wij wensen iedereen een fijne, veilige jaarwisseling en een nieuw jaar waarin we samen willen werken aan een wereld van vrede en gerechtigheid.

DE REDACTIE

FOTO: FRANK VAN DER LEER

FOTO: JULIA_XMEDIA VIA PIXABAY

Jazz in de kerk

Warm je tijdens deze koude winterdagen aan de jazz van saxofonist Boris van der Lek en zijn trio in de monumentale Oude Kerk in Scheveningen.

ZA. 14. 21 U. KERK OPEN VANAF 19.30 U. OUDE KERK SCHEVENINGEN, KEIZERSTRAAT 8. KAARTEN À € 10 VIA OUDEKERKEVENEMENTEN.NL

Cursus pastoraat

De Noorderkerk organiseert een cursus pastoraat voor beginnende en ervaren ouderlingen en anderen die pastorale bezoeken afleggen. De cursus bestaat uit drie bijeenkomsten. In de eerste bijeenkomst komen de verschillende aspecten van het pastoraat aan de orde. In de tweede staat het handelen centraal en in de derde bijeenkomst wordt al het geleerde aan de praktijk getoetst in

het bespreken van een casus. Cursusleider is ds. Jaap van der Meent.

DE EERSTE BIJENKOMST IS OP WOENSDAGOGHTEND 18 JANUARI. DE ANDERE DATA WORDEN NOG VASTGESTELD. WIJZAAAL NOORDERKERK, SCHUYTSTRAAT 9. OPGAVE BIJ ADRI VAN DER WERFF, ADRIVANDERWERFF@ZIGGO.NL

FOTO: ISTOCK